

UDK 821.163.6.09Prešeren F.:09

Miran Hladnik

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

miran.hladnik@guest.arnes.si

Luka Zibelnik

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

luka.zibelnik@yahoo.com

Jana Kolar

Morana RTD d. o. o., Ivančna Gorica

jana.kolar@morana-RTD.com

Aleksander Bjelčevič

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

aleksander.bjecevic@guest.arnes.si¹

NOVA PREŠERNIANA

V prešernoslovsko evidenco sta prišli dve novi varianti Prešernovih rokopisov pesmi *Dohtar* in *Slovo od mladosti*. Poročamo, kako je do najdbe prišlo, opišemo rokopisa, predstavimo vse poznane variante obeh pesmi v preslikavi in v vzporednem diplomatskem prepisu. Z bližnjo infrardečo spektroskopijo papirja izključujemo možnost novodobne ponaredbe rokopisov. Prispevek sklepa verzološka analiza.

Ključne besede: prešernoslovje, rokopisne variante, diplomatski prepis, datacija, bližnja infrardeča spektroskopija, verzologija

Prešernology recently documented two new manuscript versions of Prešeren's poems *Dohtar* and *Slovo od mladosti*. The authors describe their discovery and appearance, and present facsimiles of all known versions of the poems and their parallel diplomatic transcription. Near-infrared spectroscopy of paper excluded the possibility of falsification. The paper concludes with the analysis of Prešeren's prosody.

Keywords: Prešernology, manuscript variants, diplomatic edition, spectrometric dating, near-infrared spectroscopy, prosody

0 Opis dokumentov

Rokopisa sta zelo dobro ohranjena, videti pa je, da je moralo biti *Slovo od mladosti* bolj izpostavljeno svetlobi kot *Dohtar*, saj je črnilo bolj obledelo, ali pa je to zaradi starosti papirja. List s *Slovesom od mladosti* po višini meri 20,4 cm, širok pa je 25,3 cm. List je prepognjen, tako da dá štiri strani širine 12,6 cm. Popisane so tri strani. Papir je zelo tenek, črnilo je na več mestih premočilo na drugo stran. List je bil v preteklosti prepognjen največkrat na polovico, nekajkrat pa tudi na četrtino, kar se dobro vidi tudi na preslikavah. Na pregibih je kakovost papirja in črnila malo slabša, vendar ni videti, da bi se trgal, le na srednjem prepogibu in ob straneh je nekaj manjših pretrganin. Na

¹ Avtorstvo poglavij: Opis dokumentov (Luka Zibelnik in Miran Hladnik), Odkritje (Luka Zibelnik), NIR spektroskopija (Jana Kolar), Pisava, Fotografije variant, Primerjava variant v diplomatskem prepisu (Miran Hladnik), Verzološka analiza Slovesa od mladosti (Aleksander Bjelčevič).

desnem robu prve strani je rjav madež, ki je premočil na drugo stran. Še en madež je na zgornjem desnem robu druge strani, ki je premočil na zadnjo, nepopisano stran.

V levem zgornjem kotu je proti svetlobi videti, kot da bi bil papir opremljen z vodnim žigom, vendar znamenja, ki spominja na zgornji del velike pisane črke P, v seznamih vodnih žigov tega obdobja ni bilo mogoče najti.²

Slika 1: Domnevni vodni žig na listu s Slovesom od mladosti.

Dohtar je napisan na obeh straneh lista, ki v višino meri 21,8 cm, v širino pa 13,9 cm. Papir je malo debelejši, zato črnilo ni premočilo. List je bil nekoč prepognjen po sredini, nekaj časa pa tudi na četrtine. Na sredinskem pregibu je črnilo ohranjeno veliko slabše, papir se tam utegne strgati. Na obeh straneh je nekaj rjavkastih pik, ki pa niso premočile na drugo stran. Črnilo je temnejše od prejšnjega in lepo ohranjeno.

1 Pisava

Kako lahko trdimo, da gre za Prešernovo pisavo? Prepoznali smo jo pač, tako kot prepoznavamo obraze, zvoke in druge reči in kakor je prešernoslovje prepoznavalo njegove rokopise do zdaj. Prešernoslovje ne premore forenzičnih potrdil avtentičnosti Prešernovih rokopisov. Prepoznavali so jih brez posebnega grafološkega znanja. Nekaj več besed je Prešernovi pisavi namenil Tomo Zupan:

Prešerinov rokopis »Romarska« [...] je pisan še veliko značilneje, nego njegova »Pešem od sidanja zerkve na Šmarni gori«. Pesnik Prešerin je namreč od leta do leta vsaj po malem izpreminjal svojo pisavo. »Pešem od sidanja zerkve na Šmarni gori« ima vse bolj na rtasto zasnovane poteze črk; a »Romarska« pa je spisana s tako prijetno zaokrogljenimi pismeni, da spada menda v ono dobo, ko je Prešerin pisal v najprijetnejših oblikah. Sploh je pesnik imel tako lepo roko in tako bralno risane črke in to ves čas — od svojih dijaških let naprej do smrti — da mu v tem pogledu ne vem staviti na stran nobenega pesnika-tekmeca v nobenem jeziku. (1906: 28)

² Marijanu Rupertu iz Rokopisnega oddelka NUK hvala za trud.

Vprašanje, ali gre za Prešernov rokopis ali tuji prepis Prešernove pesmi, je sicer pomembnejše za zbiralce kot za literarno zgodovino, ki jo najdba zanima v prvi vrsti kot dokument pesnikovega ustvarjalnega procesa. Če bi vedeli, da je rokopis samo popravljal, bi bil enako avtentičen, kot če bi šlo za avtograf, tj. lastnoročni rokopis.

Potrebo po forenzični ekspertizi Prešernove pisave je izrazil Alfonz Gspan:

Če nam tudi jezikovni in slogovni prijemi odpovedo, kakor npr. v tem primeru [mišljen je prevod pesmi Venetianer Trias], bi nas morebiti približala resnici še znanstvena analiza pisave, če bi nam veččak na osnovi razmeroma obilnega gradiva hotel izdelati grafološki ključ za Prešernove avtografe. (1951: 31)

Podobno tudi Zorec (1987: 27): »Zelo zanimiva bi utegnila biti resna grafološka analiza Prešernove pisave!« S Prešernovo pisavo se je ukvarjal Trstenjak (1992), vendar njegova objava v dnevnem tisku ni bila deležna znanstvenega preverjanja. Gspanova pripomba o potrebi sistematične raziskave Prešernove pisave z grafološkimi oz. besedilnoforenzičnimi znanji, ki so danes na voljo, ohranja svojo veljavnost in z dostopnostjo rokopisov na spletu sploh šele postaja mogoča.

Pisava v novih dveh rokopisih je različna, kar pa ni čudno, saj je med njima okrog 15 let razlike: Slovo od mladosti je še v bohoričici, Dohtar pa že v gajici. Pri atribuciji rokopisov je treba upoštevati tudi pravopis (videz rokopisov v gajici se razlikuje od videza tistih v bohoričici), jezik in izbiro pisave: Prešernova nemška besedila, posebej tista v gotici, so videti drugačna od slovenskih. K spremembi pisave je prispeval tudi namen: rokopisi, namenjeni za darilo, so oblikovani skrbneje in pisava je na nekaterih mestih ornamentirana.

Pisava novega ameriškega rokopisa Slovesa od mladosti je podobna poznanemu ohranjenemu rokopisu (NUK Ms 470). Rokopisa sta si časovno blizu, a je, kot sklepamo iz sprememb v clevelandskem rokopisu, ki so se uveljavile v natisu v Krajnski čbelici (naprej KČb), clevelandski rokopis nekaj mlajši. Če so si prešernoslovci edini, da gre pri Ms 470 »prav gotovo« za enega najstarejših Prešernovih izvirnih rokopisov (Grafenauer 1903; Kos 1965: 299) oz. da je »brez dvojbe Prešernov« (Žigon 1903: 123), potem enako velja tudi za novo najdbo. Novi rokopis je pri *d*-jih mestoma manj ornamentiran, pri *e*-jih, ki zaključujejo verze, pa nekoliko bolj ornamentiran od Ms 470. Rokopisa sta si podobna tudi v avtorjevem podpisu, ki ima v obeh primerih dodano ornamentirano krajšavo MP (*manu proprio*).

Novi rokopis Dohtarja je napravljen z drugo tinto, vendar z isto roko kot oba cenzurna rokopisa iz leta 1846. Popravki v njem govorijo, da je nastal nekoliko pred cenzurnima rokopisoma. Če sta cenzurna rokopisa nedvomno Prešernova, potem je Prešernov tudi rokopis clevelandskega Dohtarja. Brez natančnejše grafološke ekspertize³ lahko torej sklenemo, da gre v obeh primerih za Prešernovo pisavo.

³ Grafologija se ukvarja večinoma s sklepanjem na psihološki profil pisca iz pisave. Ker nima statusa zanesljive znanstvene discipline, ni primerna za določanje avtorstva rokopisov. Temu namenu služijo forenzične preiskave dokumentov za juridične potrebe (Questioned document examination, Wikipedia, the

Dvome je sprva vzbujal dvojni, različni način zapisovanja male črke *d* celo v isti besedi Dohtarja (*dedino* v 8. verzu), vendar je podobna dvojnost značilna tudi za oba recenzijska rokopisa, čeprav ne na istih mestih. Tudi črka *j* je zapisana na dva načina (*jezični* v 1. verzu in *moja* v 4. verzu Dohtarja).⁴ Posamezne črke so v rokopisu Dohtarja v povprečju bolj povezane v besede kot pri cenzurnih rokopisih, vendar se v zapisu posamezne besede enako razlikujeta med seboj tudi nedvomno Prešernova cenzurna rokopisa, ki sta iz istega časa in za isto priložost, npr. pri besedi *pravdo* v 4. verzu : . V splošnem je novi rokopis Dohtarja bolj izpisan (ornamentiran) z velikopoteznimi zaključki črk (npr. *j* v besedi *prezgodaj* v 19. verzu, kjer sta z lokom povezani črki *d* in *j*; tudi *MP* pri podpisu na koncu), kar govori morda o tem, da je bil prepis napravljen za darilo,⁵ medtem ko je pri cenzurnih rokopisih očitno, da se je pisec trudil črke v besedah ločevati, da bi zmanjšal možnost stavčevega napačnega branja.

Dosedanjih datacij nastanka pesmi clevelandska rokopisa ne problematizirata. Njuno datacijo pa lajša Prešernova uporaba pravopisa, ki se je spremenil v tem času: Slovo od mladosti je še v bohoričici, Dohtar pa v gajici. Stališča o tem, kdaj je Prešeren opustil bohoričico, se sicer razlikujejo («nekako pod konec 1844» (Gspan 1950: 47); »[V]emo, da se je Prešeren za stalno oprijel novega češko-ilirskega črkopisa po 19. jan. in pred 16. aprilom 1845« (Žigon 1922), »16. januar 1845, ko se je pesnik v Novicah poprijel novega črkopisa« (Kidrič 1846)), vendar ne bistveno. Rokopis Slovesa od mladosti ne more biti mlajši od te ločnice, rokopis Dohtarja pa ne starejši od nje.

Anton Slodnjak (1952: 233) je datiral nastanek pesmi Slovo od mladosti med 3. decembrom 1829 in 8. januarjem 1830, ko je šel rokopis v cenzuro, Joka Žigon (1955) pa nekaj prej: »pred 5. decembrom 1829, da, mislim tudi pred 1. oktobrom 1829. Potem pa moramo nazaj do neke nove, za Prešerna pomembne letnice – mejnika, *ante quem non in post quem*, do 1828, ko je dopolnil osemindvajseto leto. 28 pa je štirikat 7, torej mnogokratnik števila, ki ima v ljudskem verovanju in tradiciji neki magični pomen.« Žigonova argumentacija ni prepričljiva. Rokopis pesmi je vsekakor nastal pred 8. januarjem 1830.

Pesem Dohtar je po Slodnjakovih pojasnilih (1946: 89–91, 1952: 212–13) nastala

free encyclopedia).

⁴ Tudi v novem rokopisu Slovesa od mladosti je *j* pisan na dva načina, gl. *mojih* v 1. verzu in *sjalo* v 5. verzu.

⁵ Da je Prešeren svojo poezijo dojemal tudi kot predmet za darilno izmenjavo oziroma plačilo, priča rokopisno posvetilo v izvod *Krsta pri Savici*, ki ga je podaril gostilničarju Frančišku Smuku z Vira pri Domžalah: »Naj štejejo vsi drugi d'nar, / za vino pev'c da pesem v dar.« Wikivir. »Prešeren [je imel] [...] to čudno in lepo navado, da je svoje pesmi, tudi take, ki so bile že tiskane, lično in krasno prepisaval ter svojim dobrim prijateljem in ljubljenim ženskam dajal v prijazen spomin. Tacih rokopisov je bil poln Kranj. Mnogo so jih potrgali in ugonobili otroci in nevedni ljudje. A marsikaj se je ohranilo, morebiti tudi marsikaj tega, kar bi naj izgorelo na kresu. Vsaka najdena vrstica bi nam bila sveta.« (Levec 1879: 68; Zorec 1987: 86, 87)

v vedrem pesnikovem razpoloženju v drugi polovici 1831. leta, torej leto in pol za Slovesom. Boris Paternu noče biti tako natančen in jo umešča med leti 1829 in 1831; pesem zaključuje zgodnje obdobje Prešernovega pesništva (1994: 44). Namenil jo je objavi v 3. zvezku KČb 1832, vendar sta mu jo Čop in Kastelic črtala. Prešeren, ki se je tedaj v Celovcu pripravljaj na odvetniški izpit, se je s tem v pismu Čopu strinjal, češ da je preotročja za njegova leta in socialni položaj.⁶ Ker jo je potem vendarle objavil v 4. zvezku KČb, ki nosi letnico 1833, izšla pa je 2. julija 1834 (Žigon 1914: 30), je mogoče domnevati, da je bila njegova izjava ironična. Slodnjak se ne strinja s prešernoslovci, ki zaradi omembe šestnajstletne deklice trdijo, da je bila pesem namenjena Juliji Primic.

Clevelandski rokopis *Dohtarja* je prvi Prešernov zapis te pesmi v gajici in je, tako sklepamo po popravkih, nastal pred cenzurnima rokopisoma za *Poezije*, ki ju je odposlal 14. maja 1846, in po 12. decembru 1843, ko je v pismu Stanku Vrazu prvič izrazil namero za izdajo *Poezij*. (Kos 1965: 219)

2 Odkritje

Družina Favetti, ki je podarila rokopis Slovenskemu muzeju in arhivom, je pred drugo svetovno vojno živela v Škriljah pri Ajdovščini. Od tam so se izselili zaradi vse večjega pritiska italijanskih fašistov, ki so očeta zaradi slovenske narodne zavednosti zaprli in v zaporu mučili. Pred tem je delal kot nadzornik pri gradnji hubeljskega vodovoda v Ajdovščini. Prebegnili so v Ljubljano, kjer so začeli znova. Oče donatorja Evgen Favetti se je izšolal na Trgovski šoli v Ljubljani in postal uslužbenec v knjigarni. Zaposlen je bil pri antikvarju in zbiralcu Janezu Dolžanu, ki je svojega pomočnika zelo cenil. Okoli leta 1937, ko je Dolžan odprl svojo knjigarno z antikvariatom, filatelijo, numizmatiko in umetninami na Stritarjevi ulici 4, je Favettiju podaril te rokopise. Janez Dolžan (1910–1984) je bil do 1931 praktikant v Jugoslovanski knjigarni, do 1937 je pod Finžgarjem vodil Novo založbo, ki je poznana po izdaji izdaji Cankarjevih *Zbranih spisov*, 1948–1972 pa je zasnoval prodajno mrežo Mladinske knjige.

Čemu se je knjigarnar odločil za tak dar, ni znano, Evgen Favetti ml. pa domneva, da so bili rokopisi bodisi namesto plačila njegovemu očetu bodisi so bili darilo očetu ob sinovem rojstvu, tj. rojstvu Evgena Favettija ml., roj. 15. nov. 1935. Od leta 1937 vse do leta 1945 so bili rokopisi v Ljubljani na Mestnem trgu 7, kjer so živeli Favettijevi. Med vojno se je moral oče darovalca skrivati pred Italijani, ko pa je leta 1943 prišlo do kapitulacije, se je zaposlil kot prevajalec za jugoslovansko kraljevo gardo. 1945 se je zato umaknil iz Ljubljane in konec vojne dočakal v Trstu. Žena Lidija, njegova mati, se je po koncu vojne s partizansko dovolilnico, ki je dovoljevala prevoz imetja s tovornim vozilom, vrnila k družini v Škrilje pri Ajdovščini. Tam so Favettijevi (oče, mati in trije otroci) živeli do leta 1948, ko so italijanske oblasti odredile, da morajo

⁶ »Daß ihr die Romanze *od Dohtarja* unterdrückt habet, ist mir recht, denn es schickt sich doch nicht für einen Poeten von meinen Jahren, so kindisches Zeug den Leuten aufzutischen.« (Pismo Čopu 29.–31. marca 1832; Wikivir)

vsil nedržavljeni živeti v begunskih taboriščih. Z dodatno dovolilnico je družina odšla v taborišče Bagnoli pri Neaplju. Pred odhodom v begunsko taborišče so Favettijevi morali prodati vse, kar so pripeljali iz Ljubljane, Prešernova rokopisa pa je oče obdržal. Od tam so jih poslali v Senegal, kasneje v begunsko taborišče Jesi pri Anconi in nato znova v Senegal. Od tam so bili spomladi leta 1949 spet preseljeni v Bagnoli, kjer so ostali do leta 1950. Po vlogi za argentinski vizum, ki so ga dobili istega leta, so ZDA odprle svoje meje in odločili so se oditi raje tja. Ko so pridobili ustrezne dokumente, so z vlakom odpotovali v Bremerhaven v Nemčiji, od tam pa z ladjo USS General A. W. Greely zaradi začetka korejske vojne najprej v New Orleans, nato pa v New York, kamor so prispeli 20. junija 1950. Nastanili so se pri sponzorju v Champaignu v državi Illinois, kasneje pa dom našli pri naslednjem sponzorju v isti zvezni državi v mestu Peoria. Po nekaj mesecih življenja na kmetiji so se preselili v Ohio v bližini Clevelanda, kjer je oče našel delo v tovarni Z&W. Oče je tu živel do smrti leta 2000. Pred tem je sinu izročil rokopise, da razpolaga z njimi po svoji želji. Rokopisov sicer ni kazal nikomur razen ožji družini.

12. aprila 2016 je s spletno pošto na slovenski konzulat v Clevelandu prispelo sporočilo Evgena Favettija, da poseduje dva Prešernova in en Gregorčičev rokopis ter da jih je pripravljen prodati ali darovati slovenskemu muzeju (Slovenian Museum & Archives) v Clevelandu. Generalni konzul Republike Slovenije v Clevelandu Andrej Gregor Rode je pošto takoj preposlal lektorju slovenščine na Cleveland State University (Center for Slovenian Studies) Luku Zibelniku. Po nekaj izmenjanih pismih je bil čez tri dni dogovorjen datum prvega sestanka na clevelandskem konzulatu. Ob ogledu je postalo jasno, da sta podpisana Prešernova rokopisa verjetno avtentična, pri Gregorčiču pa da gre za prepis z drugo roko. Tedaj še ni bilo gotovo, ali bo Favetti rokopise daroval ali ne.

Na drugem sestanku v Slovenskem muzeju in arhivih, ki ima svoje prostore v največjem Slovenskem narodnem domu v Clevelandu, v stari slovenski soseski St. Clair (udeležil se ga je tudi generalni konzul Rode), je Favetti želel predvsem vedeti, kje bodo razstavljeni in kako bo poskrbljeno za njihovo varno hrambo. 30. aprila 2016 je Evgen Favetti določil datum srečanja doma, kjer živi z ženo; njuni otroci živijo po raznih krajih ZDA. Po daljšem pogovoru je Zibelniku izročil rokopise in podpisal pogodbo, s katero je pooblastil Slovenski muzej in arhive, da z njimi razpolaga v prihodnje. Napravili so mu kvalitetno preslikavo, ki jo je poslal v Ljubljano.

Ker se je zdela najdba sprva precej neverjetna, lastnik pa je bil v slovenski skupnosti slabo poznan, je Zibelnik že skraja kontaktiral svoja nekdanja učitelja na Filozofski fakulteti v Ljubljani in v tem krogu je prišlo do sklepa o predstavitvi najdbe v strokovnem tisku in v širši javnosti. Z avtentikacijo smo najprej poskušali v ZDA, kjer pa vsaj v zvezni državi Ohio ni ustreznih strokovnjakov. Zveze so pomagali iskati dekan Clevelandske državne univerze prof. dr. Gregory Sadlek ter predstojniki oddelkov za zgodovino, angleščino, svetovnih jezikov in direktorja tamkajšnjih arhivov. V kongresni knjižnici v Washingtonu ni bila možna datacija privatnih

dokumentov, v Chicagu pa je galerija, ki se ukvarja prav s takimi rokopisi, zahtevala prevelik znesek. Potrebno je bilo namreč določiti vsaj okvirno starost papirja in črnila, razmišljali pa smo tudi o grafološkem pregledu. Našli smo podatek, da je za dokumente te starosti edina uporabna metoda datacije, ki jo je razvila Jana Kolar, in jo nagovorili za sodelovanje. Rokopise so ustrezno zaščitili v clevelandski galeriji Bonfoey. V škatli, narejeni po meri, so z diplomatsko pošiljko, ki so jo omogočili na generalnem konzulatu RS v Clevelandu, odpotovali na Ministrstvo za zunanje zadeve v Ljubljani, od tod pa v analizo in na predstavitev na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

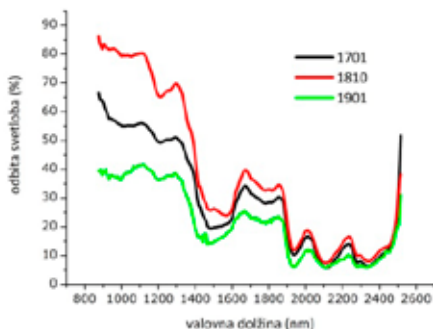
Rokopisa sta trenutno shranjena v blagajni v brez kislin mapah. Ko bosta razstavljena v sobi Slovenskega muzeja in arhivov, ki je zaščitena z alarmom, bosta v stekleni vitrini z argonom. S strani bosta osvetljena z LED-lučkami, katerih svetilnost ne bo preseгла 50 lumnov.

3 Bližnja infrardeča spektroskopija

Datiranje papirja je navkljub napredku v razvoju analitskih tehnik precejšen izziv. Običajno se za določanje starosti materialov uporablja radiometrično datiranje, kjer z analizo vsebnosti posameznih izotopov nekega radioaktivnega elementa določimo starost snovi. V primeru organskih materialov metoda temelji na določitvi koncentracije radioaktivnega izotopa ogljika (C^{14}). Ko rastline ali živali umrejo, je koncentracija C^{14} približno enaka ravni koncentracije izotopa v atmosferi, nato pa se začne zaradi radioaktivnega razpada zmanjševati, kar nam omogoča določitev časa smrti organizma. Kljub razširjenosti metode je za analizo rokopisov iz Prešernovega časa manj primerna. Poglavitni razlog je njena destruktivnost, saj je potrebno iz artefakta odvzeti vzorec, ki se med analizo uniči. Drugi razlog pa je nezanesljivost metode v primeru dokumentov, mlajših od 200 let. Razpolovni čas C^{14} je namreč 5730 let in v 200 letih ga razpade okoli 2,5 %. Zaradi navedenih omejitev smo razvili metodo z uporabo bližnje infrardeče (NIR) spektroskopije.⁷ Tehnika je povsem neporušna, torej ne uniči analiziranega kosa papirja, prenosni instrumenti pa omogočajo zajem podatkov na mestu hranjenja dokumentov, kar zmanjšuje verjetnost poškodb in odtujitev. Poudariti pa je potrebno, da gre v primeru določitve starosti papirja z bližnjo infrardečo spektroskopijo za napoved, ki ne more biti povsem zanesljiva. Metoda temelji na obširni bazi spektrov različnih papirjev znane letnice izdelave, s pomočjo katere lahko nato s statističnimi metodami izdelamo napoved letnice izdelave neznanega papirja.

V primeru rokopisov Prešernovih pesmi smo spektre zajeli s prenosnim instrumentom Labspec NIR256-2.5 proizvajalca Ocean Optics (ZDA). Uporabili smo spektralno območje med 1060 in 2290 nm, z intervalom vzorčenja 6–7 nm. Podatke smo zajeli z optičnim kablom premera 600 μ istega proizvajalca.

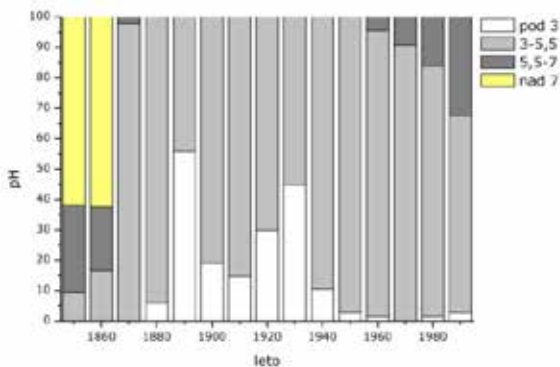
⁷ Tanja Trafela, Matija Strlič, Jana Kolar, Dirk Andreas Lichtblau, Manfred Anders, Danijela Pucko, Boris Pihlar, Nondestructive analysis and dating of historical paper based on IR spectroscopy and chemometric data evaluation, *Analytical Chemistry* 79/16 (2007), 6319–23.

Slika 2: Spektri odbite svetlobe papirjev z začetka 18., 19. in 20. stoletja.

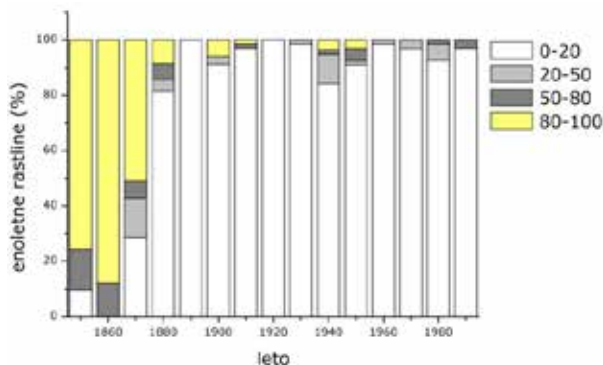
Ko svetloba pade na površino papirja, se del vpadne svetlobe odbije, del pa absorbira. Absorpcijski trakovi v bližnjem infrardečem spektru so posledica t. i. višjih harmoničnih nihanj vezi C-H, O-H, in N-H in kombinacijskih trakov, ki vodijo do širokih in prekrivajočih se absorpcijskih trakov v spektrih. Zato trakov običajno ne moremo neposredno pripisati določeni skupini, kot je to primer v srednjem delu infrardečega spektra, kljub temu da so območja absorpcij posameznih skupin znana.⁸

To je razvidno tudi s Slike 2, saj imajo spektri papirjev, nastalih ob prehodu 19., 20. in 21. stoletja zelo podobne absorpcijske trakove, čeprav so predvsem med slednjima precejšnje razlike v sestavi. V sredini 19. stoletja je namreč prišlo do sprememb v postopku izdelave, zaradi česar so se pH-vrednosti papirjev premaknile v kislno območje (Slika 3), kvaliteten bombažne vlaknine pa so zamenjala vlakna lesnega izvora (Slika 4). Poleg kislosti in sestave na spektre papirjev vpliva tudi razgradnja.

Slika 3: Delež papirjev v zbirki NUK z določenimi pH-vrednostmi.

⁸ Manfred Schwanninger, José Carlos Rodrigues, Karin Fackler, A review of band assignments in near infrared spectra of wood and wood components, *Journal of Near Infrared Spectroscopy* 19/5 (2011), 287–308.

Slika 4: Delež papirjev, ki vsebujejo enoletne rastline v zbirki NUK.⁹

Navkljub številnim razlikam med papirji iz določenega obdobja so spektri preveč kompleksni, da bi iz njih neznanemu vzorcu lahko pripisali natančen čas nastanka. To ni značilno zgolj za naš primer, zato se zaradi zapletenosti spektrov v tem območju pri interpretaciji podatkov bližnje infrardeče svetlobe vedno uporabljajo statistične metode.¹⁰ V našem primeru smo ustvarili bazo, v kateri je bilo 146 papirjev z letnicami med 1607 in 1960. Pri izdelavi modela za napoved starosti neznanega vzorca smo uporabili regresijsko metodo na podlagi delnih najmanjših kvadratov. Pri predobdelavi podatkov smo spektre standardizirali, tako da so imeli povprečje enako nič in standardni odklon ena. Kvaliteto modela za napoved starosti neznanega vzorca smo opisali s korelacijskim koeficientom in korenem povprečne kvadratne napake med dejanskimi in napovedanimi vrednostmi. V našem primeru je bil Pearsonov korelacijski koeficient (R) 0,955, koren povprečne kvadratne napake (RMSE) napovedi pa 30 let.

Prešernovi rokopisi še niso bili deležni datacije ne po tej ne po kateri drugi fizikalni ali kemijski metodi. Analiza clevelandskih rokopisov Franceta Prešerna pokaže, da je papir, na katerem sta zapisana Slovo in Dohtar, z veliko verjetnostjo iz 19. stoletja, in sicer je napoved za starost papirja Slovo 1830 ± 30 let, Dohtar pa 1790 ± 30 let.

⁹ Aneta Balažic Fabjan, Kinetics of cellulose degradation studied using size exclusion chromatography: Master thesis, Nova Gorica, 2016.

¹⁰ Lidia Esteve Agelet, Charles R. Hurburgh Jr., A tutorial on near infrared spectroscopy and its calibration. *Critical Reviews in Analytical Chemistry* 40/4 (2010), 246–60.

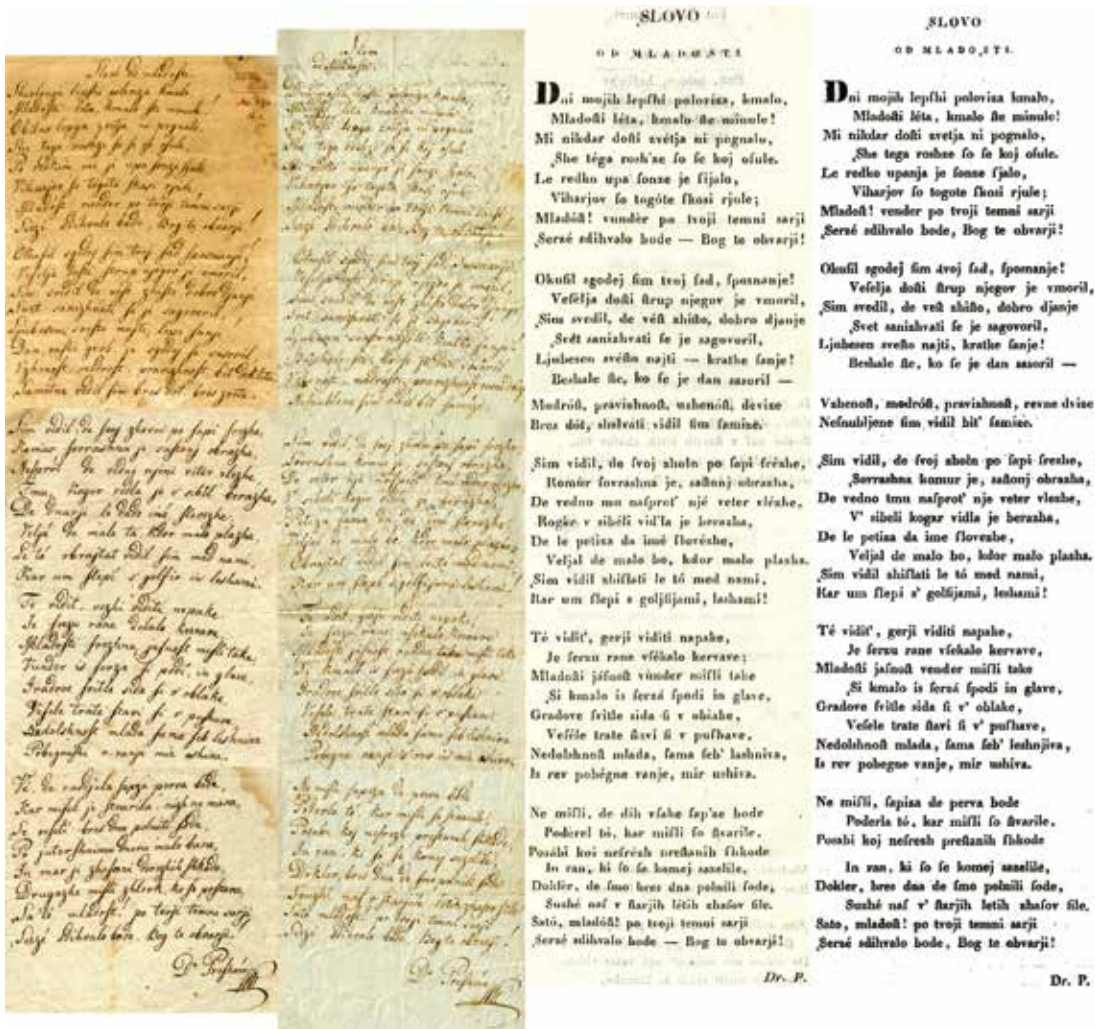
4 Fotografije variant

Rkp NUK
Ms 470, dLib

Clevelandski
rkp, dLib

KČb 1 (1830),
Google Knjige

KČb 1, 2. natis
(1834), dLib

Slika 5: Posnetki variant *Slovesa od mladosti*.

Cenzurno-tiskarski
rkp (1846), NUK
Ms 788, [dLib](#)

Cenzurno-revizijski
rkp (1846),
KNM Ms 11

Poezije
(1847),
[dLib](#)

Slovó od mladosti.

Dni mójih lépih polovica kmálo,
Mladosti léta! kmálo ste minúle;
Rodile vé ste méni cvétja málo,
Še téga róž'ce so se kój ódile,
Le rédko úpa súnce je síjalo,
Vihárjov jéze so pogósto rjúle,
Mladost! vándér po tvóji témini zárij!
Seréc brútkó zdhúje, Bog te obvárij!

Okúšil zgódej sím tvój sád, spoznánje!
Vesélja dókaj strúp njegóv je vmočil:
Síu zvédil, de vést čísto, dóbro djánje
Svet zaničúvái so je zagovóril,
Ljubízen zvésto májti, krátke sánje!
Zbežái sté, ko sé je dán zazóril,
Mladost, pravíčnost, učénost, devíce
Brez dót žalvái vidil síu sánice.

Sím vidil, de svéj čóla po sápi aréce,
Kómér sovrašna je, zastójej obráca,
Kak véter njó naspróti tému vílece,
Kogár v zibéll vídla je beráca,

De le petica dá imé slovécé,
De človek tóliko vejtá, kar pišca.
Sí vidil čistati le tó med námi,
Kar im stépi, a golčijami, lažámi!

Te vidít, górlji vidíti napáke,
Je sércu ráne večálo kerváve;
Mladosti jásnost vúnder misli táke
Sí kmálo iz seréc spódi in glávce,
Gradóve svítile zida sí v obláke,
Zeléne tráte stávi sí v pušáve,
Povnoč veselé lúčice peráža
Ji ép golčávi, k njim iz stisk ji miga.

Ne zmišlji, de dih pévce sáp'ce bóde
Ódócel tó, kar miálo sé stvarilo,
Pozábi kój nesréč prestánuh ákóde,
In rán, ki so se kómej zacéllile,
Doklér, de amó brez dná polnili sódé
Zúcé na v stárijh létih časov síle.
Zató mladost! po tvóji témini zárij!
Seréc zdhíválo hó mi, Bóg te obvárij!

Slovó od mladosti.
Dni mójih lépih polovica kmálo,
Mladosti léta! kmálo ste minúle;
Rodile vé ste méni cvétja málo,
Še téga róž'ce so se kój ódile,
Le rédko úpa súnce je síjalo,
Vihárjov jéze so pogósto rjúle,
Mladost! vándér po tvóji témini zárij!
Seréc brútkó zdhúje, Bog te obvárij!
Okúšil zgódej sím tvój sád, spoznánje!
Vesélja dókaj strúp njegóv je vmočil:
Síu zvédil, de vést čísto, dóbro djánje
Svet zaničúvái so je zagovóril,
Ljubízen zvésto májti, krátke sánje!
Zbežái sté, ko sé je dán zazóril,
Mladost, pravíčnost, učénost, devíce
Brez dót žalvái vidil síu sánice.

Sím vidil, de svéj čóla po sápi aréce,
Kómér sovrašna je, zastójej obráca,
Kak véter njó naspróti tému vílece,
Kogár v zibéll vídla je beráca,
De le petica dá imé slovécé,
De človek tóliko vejtá, kar pišca.
Sí vidil čistati le tó med námi,
Kar im stépi, a golčijami, lažámi!
Te vidít, górlji vidíti napáke,
Je sércu ráne večálo kerváve;
Mladosti jásnost vúnder misli táke
Sí kmálo iz seréc spódi in glávce,
Gradóve svítile zida sí v obláke,
Zeléne tráte stávi sí v pušáve,
Povnoč veselé lúčice peráža
Ji ép golčávi, k njim iz stisk ji miga.
Ne zmišlji, de dih pévce sáp'ce bóde
Ódócel tó, kar miálo sé stvarilo,
Pozábi kój nesréč prestánuh ákóde,
In rán, ki so se kómej zacéllile,
Doklér, de amó brez dná polnili sódé
Zúcé na v stárijh létih časov síle.
Zató mladost! po tvóji témini zárij!
Seréc zdhíválo hó mi, Bóg te obvárij!

Slovó od mladosti.
Dni mójih lépih polovica kmálo,
Mladosti léta! kmálo ste minúle;
Rodile vé ste méni cvétja málo,
Še téga róž'ce so se kój ódile,
Le rédko úpa súnce je síjalo,
Vihárjov jéze so pogósto rjúle,
Mladost! vándér po tvóji témini zárij!
Seréc brútkó zdhúje, Bog te obvárij!
Okúšil zgódej sím tvój sád, spoznánje!
Vesélja dókaj strúp njegóv je vmočil:
Síu zvédil, de vést čísto, dóbro djánje
Svet zaničúvái so je zagovóril,
Ljubízen zvésto májti, krátke sánje!
Zbežái sté, ko sé je dán zazóril,
Mladost, pravíčnost, učénost, devíce
Brez dót žalvái vidil síu sánice.

Sím vidil, de svéj čóla po sápi aréce,
Kómér sovrašna je, zastójej obráca,
Kak véter njó naspróti tému vílece,
Kogár v zibéll vídla je beráca,
De le petica dá imé slovécé,
De človek tóliko vejtá, kar pišca.
Sí vidil čistati le tó med námi,
Kar im stépi, a golčijami, lažámi!
Te vidít, górlji vidíti napáke,
Je sércu ráne večálo kerváve;
Mladosti jásnost vúnder misli táke
Sí kmálo iz seréc spódi in glávce,
Gradóve svítile zida sí v obláke,
Zeléne tráte stávi sí v pušáve,
Povnoč veselé lúčice peráža
Ji ép golčávi, k njim iz stisk ji miga.
Ne zmišlji, de dih pévce sáp'ce bóde
Ódócel tó, kar miálo sé stvarilo,
Pozábi kój nesréč prestánuh ákóde,
In rán, ki so se kómej zacéllile,
Doklér, de amó brez dná polnili sódé
Zúcé na v stárijh létih časov síle.
Zató mladost! po tvóji témini zárij!
Seréc zdhíválo hó mi, Bóg te obvárij!

Rkp za KČb,
KNM Ms 5KČb 4 (1833),
dLibClevelandski
rkp, dLib

Romanza
Dohtarja.

Dohtar, ti jesizhni dohtar!
Kaj postopash ti sa mano?
Ne prepiram se s nobenim,
De bi peljal moje pravdo,
Ni she vmerla teta moja,
Teta moja, dèkle staro,

De bi dohtar! mi opravljal
Sa njo dedino *) bogato,
Sim premlada, de bi pisalo
Shenitvanško se pisalo.
Dohtar, ti jesizhni dohtar!
Kaj postopash ti sa mano?
„Oj deviza, oj deviza!
Mlada rosha, ferze drago!
Naj zvetó ti mirni duevi!
Bog ti shivi teto staro!

Je v' shešnajšimu ref létu
Se moshiti she prekmalo —
De te ljubit' ni presgodaj,
Tvoji mi pogledi prav'jo.
V' pravdah ne sheli però ti,
Al' ferzè le sa - te vshgano.
Ti sheli v' ljubezni slúshit';
Bres pokoja tó sa tabo
Vódi mi poglede, misli
In nogé s mozhjó nesnano,
Koder hodish ti, deviza,
Mlada rosha, ferze drago!“

In nogé s mozhjó nesnano,
Koder hodish ti, deviza,
Mlada rosha, ferze drago!
Dr. Prešern.

R O M A N Z A

OD DOHTARJA.

„Dohtar, ti jesizhni dohtar!
Kaj postopash ti sa mano?
Ne prepiram se s nobenim,
De bi peljal moje pravdo;
Ni she vmerla teta moja,
Teta moja, dèkle staro,
De bi, dohtar! mi opravljal
Sa njo dédino *) bogato;
Sim premlada, de bi pismo
Shenitvanško se pisalo.
Dohtar, ti jesizhni dohtar!
Kaj postopash ti sa mano?“ —
„Oj deviza, oj deviza!
Mlada rosha, ferze drago!
Naj zvetó ti mirni duevi!
Bog ti shivi teto staro!

Je v' shešnajšimu ref létu
Se moshiti she prekmalo —
De te ljubit' ni presgodaj,
Tvoji mi pogledi prav'jo.
V' pravdah ne sheli però ti,
Al' ferzè le sa - te vshgano.
Ti sheli v' ljubezni slúshit';
Bres pokoja tó sa tabo
Vódi mi poglede, misli
In nogé s mozhjó nesnano,
Koder hodish ti, deviza,
Mlada rosha, ferze drago!“

Dohtar.

Dohtar, ti jesizhni dohtar!
Kaj postopash ti sa mano?
Ne prepiram se s nobenim,
De bi peljal moje pravdo,
Ni she vmerla teta moja,
Teta moja, dèkle staro,
De bi dohtar! mi opravljal,
Sa njo dedino bogato,
Sim premlada, de bi pismo
Shenitvanško se pisalo.
Dohtar, ti jesizhni dohtar!
Kaj postopash ti sa mano?
„Oj deviza, o deviza!
Mlada rosha, ferze drago!
Naj zvetó ti mirni duevi,
Bog ti shivi teto staro
Je v' shešnajšimu, ref létu
Se moshiti she prekmalo;
De te ljubit' ni presgodaj;
Tvoji mi pogledi prav'je
V' pravdah ne sheli però ti
Al' ferzè, le sa - te vshgano,
Ti sheli v' ljubezni slúshit';
Bres pokoja to ratulo

Vódi mi poglede, misli,
In nogé s mozhjó nesnano,
Koder hodish ti, deviza,
Mlada rosha, ferze drago!

Dr. Prešern

Slika 6: Posnetki variant *Dohtarja*.

Cenzurno-tiskarski rkp,
NUK Ms 788, dLibCenzurno-revizijski
rkp, KNM Ms 11Poezije
(1847), dLib

Dóhtar.

„Dóhtar, ti jezični dóhtar!
Káj postópaš tí za máno?
Ně prepíram se z noběnim,
De bi pěljal mójo právdo;
Ní uměrla tēta mója,
Tēta mója, děkle stáro,
Dě bi, dóhtar! mí oprávljal,
Po nji dédino bogáto;
Sim premláda, de bi písmo
Ženitvánsko se písálo,
Dóhtar, tí jezični dóhtar!
Káj postópaš tí za máno?“

„Ne zaméri, ne zaméri,
Cvét lepóte, děkle drágo!
Náj tekó ti mírni dněvi,
Bóg ti žívi tēto stáro.
Je v šestnájtím, míslím, létí
Se možíti šě prekmálo;
De te ljúbit' ní prezgódej,
Tvóji mí poglédi právjó.
V právdah ne želí peró tí,
Al sercé, le zá-te vžgáno,
Tí želí v ljúbězni slúžit';
Brez pokója tó za tábo
Vódi mí pogléde, míslí
In nogé z močjó neznáno,
Kóder hódíš cvět lepóte,
Žláhtna róza, děkle drágo!“

Dóhtar.
Dóhtar, tí jezični dóhtar!
Káj postópaš tí za máno?
Ně prepíram se z noběnim,
De bi pěljal mójo právdo;
Ní uměrla tēta mója,
Tēta mója, děkle stáro,
Dě bi, dóhtar! mí oprávljal,
Po nji dédino bogáto,
Sim premláda, de bi písmo
Ženitvánsko se písálo.
Dóhtar, tí jezični dóhtar!
Káj postópaš tí za máno?
Ně zaméri, ne zaméri,
Cvét lepóte, děkle drágo!
Náj tekó ti mírni dněvi,
Bóg ti žívi tēto stáro.
Je v šestnájtím ^{místim} létí
Se možíte šě prekmálo;
De te ljúbit' ní prezgódej,
Tvóji mí poglédi právjó.
V právdah ne želí peró tí,
Al sercé, le zá-te vžgáno.

Tí želí v ljúbězni slúžit',
Brez pokója tí za tábo
Vódi mí pogléde, míslí,
In nogé z močjó neznáno.
Kóder hódíš tó lepóte,
Žláhtna róza, děkle drágo!

Dóhtar.
Dóhtar, tí jezični dóhtar!
Káj postópaš tí za máno?
Ně prepíram se z noběnim,
De bi pěljal mójo právdo;
Ní uměrla tēta mója,
Tēta mója, děkle stáro,
Dě bi, dóhtar! mí oprávljal,
Po nji dédino bogáto,
Sim premláda, de bi písmo
Ženitvánsko se písálo.
Dóhtar, tí jezični dóhtar!
Káj postópaš tí za máno?
Ně zaméri, ne zaméri,
Cvét lepóte, děkle drágo!
Náj tekó ti mírni dněvi,
Bóg ti žívi tēto stáro,
Je v šestnájtím ^{místim} létí
Se možíte šě prekmálo;

De te ljúbit' ní prezgódej,
Tvóji mí poglédi právjó.
V právdah ne želí peró tí,
Al sercé, le zá-te vžgáno,
Tí želí v ljúbězni slúžit',
Brez pokója tí za tábo
Vódi mí pogléde, míslí,
In nogé z močjó neznáno.
Kóder hódíš cvět lepóte,
Žláhtna róza, děkle drágo!

5 Primerjava variant v diplomatskem prepisu

Tabela 1: Variante *Slovesa od mladosti* v prepisu.

Rokopis NUK Ms 470, št. 1, <u>dLib</u> , Slovo od mladosti.	Clevelandski rokopis <u>dLib</u> , Slovo od <u>M</u> ladosti.
1 Shivilnja lepſhi poloviza kmalo,	Dni mojih lepſhi poloviza kmalo,
2 Mladosti leta, kmalo ſte menule!	Mladosti leta, kmalo ſte menule!
3 Obilno lepga zvetja ni pognalo,	Mi <nikdar> doſti lepga zvetja ni pognalo,
4 , She tega roshze fo ſe vſe ofule,	, She tega roshze fo ſe koj ofule,
5 Po redkim mi je upa ſonze ſjalo,	Mi redko upanja je ſonze ſjalo,
6 Viharjov fo togote ſkosi rjule;	Viharjov fo togote ſkosi rjule,
7 Mladóſt vunder po tvoji temni sarji	Mladóſt, vunder po tvoji temni sarji
8 , Serzé sdihvalo bode, Bog te obvarji!	, Serzé sdihvalo bode, Bog te obvarji!
9 Okufil sgodej ſim tvoj ſad, ſposnanje!	Okufil sgodej ſim tvoj ſad, , Sposnanje!
10 Vefelja doſti ſtrup njegov je vmoril,	Vefelja doſti ſtrup njegov je vmoril,
11 , Sim svedil de véſt zhiſto dobro djanje	, Sim svedil de veſt zhiſto dobro djanje
12 , Svet sanizhvati ſe je ſagovoril,	, Svet sanizhvati ſe je ſagovoril,
13 Ljubesen sveſto najti, lepe ſanje!	Ljubesen sveſto naj dti , kratke ſanje!
14 Dan, valſhi grob, je sgodej ſe ſasoril,	Bejshale ſte, ko ſe je dan ſasoril
15 Vzhenóſt, modróſt, pravizhnoſt, bit dekleta,	Vzhenóſt, modróſt, pravizhnoſt revne dvize
16 , Samotne vidil ſim bres dot, bres zveta.	Nefnublene ſim vidil bit ſamíze.
17 , Sim vidil, de fvoj zhovn po ſapi frezhe,	, Sim vidil, de fvoj zh ln po ſapi frezhe,
18 Komur fovrashna je ſaftonj obrazha,	, Sovrashna komur je, ſaftonj obrazha,
19 Nesprót de vedno njeni veter vlezhe,	De veter nje naſprót' tmu vedno vlezhe,
20 Tmu, koger vidla je v' ſibél berazha,	V' sibili koger vidla je berazha,
21 De dnarji le dado imé ſlovezhe,	Petiza ſama da de imé ſlovezhe,
22 Veljá de malo ta, kdor malo plazha,	Veljal de malo bo , kdor malo plazha[.].
23 Le tó obrajtat vidil ſim med nami,	Obrajtat vidil ſim le tó med nami,
24 Kar um ſlepí s' goſfio in leſhami.	Kar um ſlepí s' goſfij ami leſhami!
25 Té vidit', vezhi viditi napake,	Té vidit', gerji viditi napake,
26 Je ſerzu rane delalo kervave;	Je ſerzu rane vſekalo kervave
27 Mladosti frezhna jafnoſt miſli take,	Mladosti jafnoſt vunder take miſli take.
28 Vunder is ſerza ſi podí, in glave,	, Si kmal[ó]o is ſerzá ſpodí in glave,
29 Gradove ſvitle ſida ſi v' oblake,	Gradove ſvitle ſida ſi v' oblake
30 Vefeſe trate ſtavi ſi v' pulhave,	Vefeſe trate ſtavi ſi v' pulhave,
31 Nedolshnoſt mlada ſama ſeb leſhniva,	Nedolshnoſt mlada ſama ſeb leſhniva,
32 Pobegnifſhi v-vanje mir uſhiva.	Pobegne vanje 's rev in mir uſhiva.
33 Vé, de raſdjala ſapza perva bode,	Ne miſli ſapiza de perva bode
34 Kar miſel je ſtvarila, nizh ne mara,	Poderla tó, kar miſli fo ſtvarile,
35 , Se vefelí bres dna polniti fode,	Posabi koj nefrezh preſtanih ſhkode,
36 Po juterſhnimu dnevu malo bara,	In ran, ki fo ſe komej ſazelile,
37 In mar ji zhaſov ni derezhnih ſhkode,	Dokler, bres dna de ſmo polnili fode
38 Drugazhe miſli zhlovk, ko ſe poſtara,	Svuzhé naſ v' ſtarjih letih zhaſov ſile
39 [.]Sa tó, mladost! po tvoji temni sarji	Sató mladost! po tvoji temni sarji
40 , Serzé sdihvalo bode, Bog te obvarji!	, Serzé sdihvalo bode, Bog te obvarji!
D' Preſhém MP	D' Preſhém MP

KČb 1 (1830), 22–24, [Google Knjige](#)

„SLOVO OD MLADO, STI.

Dni mojih lepši poloviza kmalo,

Mladoſti léta, kmalo ſte minule!

Mi nikdar doſti zvetja ni pognalo,

„She tega roshze ſo ſe koj ofule.

Le redko upanja je fonze ſjala,

Viharjov ſo togote ſkosi rjule;

Mladoſt! **v**ender po tvoji temni sarji

„Serzé sdihvalo bode, Bog te obvarji!

Okuſil ſgodej ſim tvoj ſad, **ſ**posnanje!

Veſelja doſti ſtrup njegov je vmoril,

„Sim ſvedil, de veſt zhiſto, dobro djanje

„Svet ſanizhvati ſe je ſagovoril,

Ljubesen ſveſto najti, kratke ſanje!

Beshale ſte, ko ſe je dan ſasoril —

Vzhenoſt, modróſt, pravizhnoſt, revne dvize

Nefnubljenje ſim vidil bit' ſamíze.

„Sim vidil, de fvoj zholn po ſapi frezhe,

„Sovraſhna komur je, ſaftonj obrazha,

De vedno **tmu naſprot' nje veter** vlezhe,

V' ſibeli kogar vidla je berazha,

De le petiza **da** ime ſlovezhe,

Veljal de malo bo, kdor malo plazha.

„**Sim vidil** zhiſlati le tó med nami,

Kar um ſlepí ſ' golſfijami, leſhami!

Té vidit', gerji viditi napake,

Je ferzu rane vſekalo kervave;

Mladoſti jaſnoſt **v**ender miſli take

„Si kmalo is ferzá ſpodí in glave,

Gradove ſvitle ſida ſi v' oblake,

Veſele trate ſtavi ſi v' puſhave,

Nedolſhnoſt mlada, ſama feb' leſhnjiva,

Is rev pobegne vanje, mir uſhiva.

Ne miſli, ſapiza de perva bode

Podérſa tó, kar miſli ſo ſtvarile,

Posabi koj nefrézh preſtanih ſhkode,

In ran, ki ſo ſe komej ſazelile,

Dokler, bres dna de ſmo polnili fode,

Suzhé naſ v' ſtarjih letih zhaſov ſile.

Sató, mladóſt! po tvoji temni sarji

„Serzé sdihvalo bode, Bog te obvarji!

Dr. P.

KČb 1, 2. natis (1834), 22–24, [dLib](#)

„SLOVO OD MLADO, STI.

Dni mojih lepši polovíza, kmalo,

Mladoſti léta, kmalo ſte minule!

Mi nikdar doſti zvéſtja ni pognalo,

„She téga rosh'ze ſo ſe koj ofule.

Le redko **upa fonze je ſ**ijalo,

Viharjov ſo togóte ſkosi rjule;

Mladoſt! **v**undèr po tvoji temni sarji

„Serzé sdihvalo bode – Bog te obvarji!

Okuſil ſgodej ſim tvoj ſad, ſposnanje!

Veſelja doſti ſtrup njegov je vmoril,

„Sim ſvedil, de véſt zhiſto, dobro djanje

„Svéſt ſanizhvati ſe je ſagovoril,

Ljubesen **ſvé**ſto najti – kratke ſanje!

Beshale ſte, ko ſe je dan ſasoril —

Modróſt, pravíznoſt, uzhenóſt, devize

Bres dót, ſhalvati vidil ſim ſamíze.

„Sim vidil, de fvoj zholn po ſapi frézhe,

Komúr fovraſhna je, ſaftonj obrazha,

De vedno mu naſprot' **nje veter** vlézhe,

Kogàr v ſibéli vid'la je berazha,

De le petiza da imé ſlovezhe,

Veljal de malo bo, kdor malo plazha.

„**Sim vidil** zhiſlati le tó med nami,

Kar um ſlepí ſ' golſfijami, leſhami!

Té vidit', gerji viditi napake,

Je ferzu rane vſekalo kervave;

Mladoſti jaſnoſt **v**under miſli take

„Si kmalo is ferzá ſpodí in glave,

Gradove ſvitle ſida ſi v' oblake,

Veſele trate ſtavi ſi v' puſhave,

Nedolſhnoſt mlada, ſama feb' laſhniva,

Is rev pobégne vanje, mir uſhiva.

Ne miſli, **de di**h vſake ſap'ze bode

Podèrſl tó, kar miſli ſo ſtvarile.

Posàbi koj nefrézh preſtanih ſhkode

In ran, ki ſo ſe komej ſazelile,

Doklèr, **de ſmo bres dna** polnili fode,

Suzhé naſ v' ſtarjih létih zhaſov ſile.

Sató, mladóſt! po tvoji temni sarji

„Serzé sdihvalo bode – Bog te obvarji!

Dr. P.

Cenzurno-tiskarski rokopis
za *Poezije* (1846),

NUK Ms 788, 115–116, dLib
Slovó od mladósti.

1 Dní mójih lépši polovíca kmálo,
2 Mladósti léta! kmálo ste minúle;
3 Rodíle vé ste mēni cvětja málo,
4 Še téga rózce so se kòj osúle,
5 Le rédko úpa sónce je sijálo,
6 Vihárjov jéze sò pogósto rjúle;
7 Mladóst! vunděr po tvòji tēmi zárji.
8 Sercè britkó zdihúje, Bog te obvarji!

9 Okúsil zgódej sim tvoj sád, spoznánje!
10 Vesělja ~~dósti~~<dókaj> strúp njegóv je vmóril:
11 Sim zvédil, de vést čísto, dôbro djánje
12 Svet zaničvátí sè je zagovóril,
13 Ljubézen zvésto nájti, krátke sanje!
14 Zbežale stè, ko sè je dán zazóril.
15 Modróst, pravičnosť, učénost, devíce
16 Brez dót žalvátí vídil sim samíce.

17 Sim vídil, d[è]e svoj čóln po sápi sréče,
18 Komúr sovražna je, zastónj obráča,
19 Kak véter njé naspróti tému vléče,
20 Kogár v zibéli vídla je beráča,
21 De le petíca dá imé slovéče,
22 De člòvek tóliko veljá, kar pláča;
23 Sim vídil čísl[á]ati le tó med námi,
24 Kar úm slepí, z golfijami, ležámi!

25 T[è]je vídit', gerji víditi napáke,
26 Je . sèrcu ráne vsékalo kerváve;
27 Mladósti jásnost vùnder míslí táke
28 Si kmálo i[s]z sercá spodí in gláve,
29 Gradóve svítle zída si v obláke,
30 Zelène tráte stávi si v pušáve,
31 Povsòd veséle lúčice peržíga
32 Ji úp goljfví, k njim ji v stískah<iz stísk ji> míga.

33 Ne zmíslí, de dih *perve* sápece bóde
34 Odné[z]<s>el tó, kar míslí sò stvaríle,
35 Pozábí kòj nesrèč prestánih škóde,
36 In rán, ki so s[è]e kómej zacelíle,
37 Doklèr, de smò brez dná polníli sóde[.]
38 'Zučé nas v stárjih létih časov síle.
39 Zató mladóst! po tvòji tēmi zárji
40 Sercé zdihválo bó mi, Bóg te obvarji!

Cenzurno-revizijski rokopis
za *Poezije* (1846),

KNM Ms 11, 112–113, faksimile 1966
Slovó od mladósti.

Dní mójih lépši polovíca kmálo,
<Mladósti léta! kmálo ste minúle.>
Rodíle vé ste mēni cvětja málo,
Še téga rózce so se kòj osúle,
Le rédko úpa sónce je sijálo,
Vihárjov jéze so pogósto rjúle;
Mladóst! vunděr po tvòji tēmi zárji
Sercé britkó zdihúje, Bóg te obvárji!

Okúsil zgódej sim tvoj sád, spoznánje!
Vesělja dókaj strúp njegóv je vmóril.
Sim zvédil, de vést čísto, dôbro djánje
Svet zaničvátí se je zagovóril.
Ljubézen zvésto nájti, krátke sanje!
Zbežale stè, ko se je dán zazóril.
Modróst, pravičnosť, učénost, devíce
Brez dót žalvátí vídil sim samíce.

Sim vídil, de svoj čóln po sápi sréče,
Komúr sovražna je, zastónj obráča,
Kak véter njé naspróti tému vléče,
Kogèr v zibéli vídla je beráča,
De le petíca dá imé slovéče,
De člòvek toliko veljá, kar pláča.
Sim vídil číslati le tó med námi,
Kar úm slepí, z golfijami, ležámi!

Te vídit, gerji víditi napáke,
Je sèrcu ráne vsekálo kerváve;
Mladósti jásnost vùnder míslí táke
Si kmálo iz sercá spodí in gláve,
Gradóve svítle zída si v obláke,
Zelène trate stavi si v pušáve,
Povsòd veséle lúčice peržíga
Ji úp goljfví, k njim iz stísk ji míga.

Ne zmíslí, de dih *perve* sápece bóde,
Odnésl tó, kar míslí so stvaríle,
Pozábí kòj nesrèč prestánih škóde,
In rán, ki so se kómej zacelíle,
Doklèr, de smo brez dná polníli sóde,
'Zučé nas v stárjih létih časov síle.
Zató, mladóst! po tvòji tēmi zárji
Sercé zdihválo bó mi, Bóg te obvárji!

Poezije (1847), 106–107, dLib

Slovó od mladósti.

Dni môjih lépsi polovíca kmálo,
Mladósti léta! kmálo ste minúle;
Rodíle vé ste mēni cvétja málo,
Še téga róž'ce so se kòj osúle,
Le rédko úpa sónce je sijálo,
Vihárjov jéze so pogósto rjúle,
Mladósti! vundèr po tvôji tēmi zárji
Sercé britkó zdihúje, Bog te obvári!

Okúsil zgódej sim tvoj sád, spoznánje!
Vesélja dókaj strúp njegóv je vmóril:
Sim zvédil, de vést čísto, dóbro djánje
Svet zaničváti sè je zagovóril,
Ljubézen zvésto nájti, krátke sánje!
Zbežále stè, ko sè je dán zazóril,
Modróst, pravíčnost, učenóst, devíce
Brez dót žalváti vídil sim samíce.

Sim vídil, de svoj čóln po sápi sréce,
Komùr sovrážna je, zastónj obráča,
Kak véter njé naspróti tému vléče,
Kogár v zibéli víd'la je beráča,
De le petíca dá imé slovéče,
De člóvek tóliko veljá, kar pláča.
Si vídil číslati le tó med námi,
Kar úm slepi, z golfijami, ležámi!

Te vídit', gèrji víditi napáke,
Je sèrcu ráne vsékalo kerváve;
Mladósti jásnost vùnder míslí táke
Si kmálo iz sercá spodí in gláve,
Gradóve svítile zída si v obláke,
Zelène tráte stávi si v pušáve,
Povsòd veséle lúčice peržiga
Ji úp goljíví, k njim iz stísk ji míga.

Ne zmíslí, de dih pèrve sáp'ce bóde
Odnésel tó, kar míslí sò stvaríle,
Pozábi kòj nesréč prestánih škóde,
In rán, ki so se kómej zacelíle,
Doklèr, de smò brez dná polnili sóde
'Zučé nas v stárjih létih časov síle.
Zató, mladósti! po tvôji tēmi zárji
Sercé zdihválo bó mi, Bóg te obvári!

Tabela 2: Variante Dohtarja v prepisu.

Rokopis za KČb iz Kastelčeve zapuščine, KNM Ms 5, 19–21	KČb 4 (1833), 12–13, <u>dLib</u>
Romanza od dohtarja.	Romanza od dohtarja.
1 „Dohtar, tí jesizhni dohtar!	„Dohtar, tí jesizhni dohtar!
2 Kaj poftopah tí sa mano?	Kaj poftopah tí sa mano?
3 Ne prepíram fe s' nobenim,	Ne prepíram fe s' nobenim,
4 De bi peljal mojo pravdo;	De bi peljal mojo pravdo;
5 Ni l'he vmerla teta moja,	Ni l'he vmerla teta moja,
6 Teta moja, dèkle štaro,	Teta moja, dèkle štaro,
7 De bi, dohtar! mi opravljal	De bi, dohtar! mi opravljal
8 Po-nji Sa njo dedino* bogato;	Sa njo dédino ¹⁾ bogato;
9 „Sim premlada, de bi pífmo	„Sim premlada, de bi pífmo
10 Shenitvanlko fe pífalo.	Shenitvanlko fe pífalo.
11 Dohtar, tí jesizhni dohtar!	Dohtar, tí jesizhni dohtar!
12 Kaj poftopah tí sa mano?“ —	Kaj poftopah tí sa mano?“ —
13 „ Lepa hzherka, lepa hzherka! <Oj devíza, ój devíza!>	„Oj devíza, oj devíza!
14 Lepa hzherka <Mlada rosha>, fèrže drago!	Mlada rosha, fèrže drago!
15 Naj zvetó ti mírni dneví[.];!	Naj zvetó ti mírni dneví!
16 Bog ti shíví teto štaro!	Bog ti shíví teto štaro!
17 Je v' l'heftnajftimu réf léto	Je v' l'heftnajftimu ref létu
18 „Se moshiti l'he prekmalo[.]; —	„Se moshiti l'he prekmalo —
19 De te ljubit' ni presgodaj	De te ljubit' ni presgodaj,
20 Tvoji mi pogledi prav'jo;	Tvoji mi pogledi prav'jo.
21 V' pravdah ne shelí peró ti,	V' pravdah ne shelí peró ti,
22 Al ferzé le sa-te vshgano	Al' ferzé le sa-te vshgano,
23 Tí shelí v' ljubesni slú[.f]shit',	Tí shelí v' ljubesni slúshit';
24 Bres pokoja tó sa tabo	Bres pokoja tó sa tabo
25 Vodi mi poglede, mífli	Vó di mi poglede, mífli
26 In nogé s' mozhjó nesnano,	In nogé s' mozhjó nesnano,
27 Koder hodílh lepa hzherka ,<[oj] o' devíza,>	Koder hodílh tí , devíza,
28 Lepa hzherka <Mlada rosha>, fèrže drago!“ —	Mlada rosha, fèrže drago!“ —

D' Prelhérn.

* dedino, erblhino.

¹⁾ dedino, erblhino.

Clevelandski rokopis, dLib

Dóhtar.

„Dóhtar, ti jezični dohtar!
 Kaj postopaš tí za máno?
 Nè prepíram se z nobênim,
 De bi pëljal môjo pravdo;
 Ni še vmerla teta môja,
 Teta moja, dèkle stáro,
 De bi, dohtar! mi opravljal,
 Po nji dedino bogato;
 Sim premlada, de bi pismo
 Ženit'vansko se pisalo.
 Dohtar tí jezični dohtar!
 Kaj postopaš tí za mano?“ —

„Ljubo dekle, o lepóta,
 Mlada roža, sèrce drago!
 Naj cveto tí mimi dnevi,
 Bog ti žívi têtó, stáro.
 Je v šestnajstimu, res létu
 Se možíti šè prekmálo;
 De te ljubit' ní prezgodej,
 Tvôji mi pogledi právjó
 V pravdah ne želí peró tí
 Al sercé, le za-te vžgáno,
 Ti želí v ljubézni slúžit';
 Brez pokója to zatabo
 Vódi mi pogléde, míslí,
 In noge z močjo neznán[a]<o>
 Koder hodiš tí lepóta,
 Mlada roža, sèrce drago!“ —

Dr PrešérinMPCenzurno-tiskarski rokopis za *Poezije* (1846),
 NUK Ms 788, 49–50 (dLib 49, 50 pa iz
 faksimila rkp. 1908)

Dóhtar.

„Dóhtar, ti jezični dóhtar!
 Káj postópaš tí za máno?
 Nè prepíram se z nobênim,
 De bi pëljal môjo právdó;
 Ní [še] umerla tétá môja,
 Tétá môja, dekle stáro,
 Dè [?] bi, dóhtar! mi oprávljal,
 Po nji dédino bogáto;
 Sim premláda, de bi písmo
 Žénit'vánsko se písál[a]<o>.
 Dóhtar, tí jezični dóhtar!
 Káj postópaš tí za mano?“ —

„Ljúbo dekle, o lepóta,<Ne zaméri, ne zaméri,>
 Mláda róža, sèrce<Cvêt lepôte, dèkle> drágo!
 Náj cveto<tekó> ti mími dnévi,
 Bóg ti žívi tétó stáro.
 Je v šestnajstimu+res<, míslim,> létu
 Se možíti šè prekmálo;
 De te ljúbit' ní prezgódej,
 Tvôji mi poglédi právjó.
 V právdah ne ž[ê]elí peró t[í,]i,
 Al sercé, le sá-te vžgáno,
 Ti želí v ljubézni slúžit';
 Brez pokója tó za tábo
 Vódi mi pogléde, míslí,
 In nogé z močjó neznáno,
 Kóder hodiš [tí]<cvét> lepôt[a]<e>,
 Mláda<Žláhtna> róža, sèrce<dèkle> drágo!“ —

Cenzurno-revizijski rokopis za *Poezije*
(1846), KNM Ms 11, 47–48, faksimile 1966

Dóhtar.

1 „Dóhtar **tí** jezični dóhtar!
2 Kaj postópaš **ti** za máno?
3 Ne prepíram se z nobénim,
4 De bi pëljal môjo právdo;
5 Ní [še] umèrta téta môja,
6 Tèta môja, deklè stáro,
7 Dè bi, [Do]dóhtar! **ti** oprávljal
8 Po nji dédino bogáto,
9 Sim premláda, de bi písmo
10 Ženitvánsko se písalo.
11 Dóhtar, **ti** jezični dóhtar!
12 Kaj postópaš **tí** za máno?“ —

13 „Ne zaméri, ne zaméri,
14 Cvét lepôte, dèkle drágo!
15 Nàj tekó ti mírni dnévi,
16 Bóg ti žívi tète staro,
17 Je v šestnájstim<m> res<míslim> létu
18 Se možíti **še** prekmálo;
19 De te ljúbit' ní prezgódej,
20 Tvôji mi poglédi právjo.
21 V právdah ne želí peró **ti**,
22 Al sercé le záte vžgáno
23 **Ti** želí v ljubézni slúžit';
24 Brez pokója tó za tábo
25 Vódi mi pogléde, míslí
26 In nogé z močjó neznáno,
27 Kóder hódiš, cvét lepôte,
28 Žláhtna róza, dèkle drágo!“

Poezije (1847), 43–44, dLib

Dóhtar.

„Dóhtar, **ti** jezični dóhtar!
Káj postópaš **tí** za máno?
Nè prepíram se z nobénim,
De bi pëljal môjo právdo;
Ní umèrta teta môja,
Teta môja, **dèkle** stáro,
Dè bi, dóhtar! **mi** oprávljal,
Po nji dédino bogáto;
Sim premláda, de bi písmo
Ženitvánsko se písalo,
Dóhtar, **tí** jezični dóhtar!
Káj postópaš **tí** za mano?“ —

„Ne zaméri, ne zaméri,
Cvét lepôte, dèkle drágo!
Nàj tekó ti mírni dnévi,
Bóg ti žívi tète stáro.
Je v šestnájstim, míslim, **léti**
Se možíti **šè** prekmálo;
De te ljúbit' ní prezgódej,
Tvôji mi poglédi právjo.
V právdah ne želí peró **ti**,
Al sercé, le zá-te vžgáno,
Tí želí v ljubézni slúžit';
Brez pokója tó za tábo
Vódi mi pogléde, míslí
In nogé z močjó neznáno,
Kóder hódiš, cvét lepôte,
Žláhtna róza, dèkle drágo!“ —

Clevelandska rokopisa smo umestili med poznane variante teh dveh pesmi po njihovi primerjavi. Opombe k Zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev (Kos 1965, 1966) naštevajo samo, v čem se variante razlikujejo od izbrane variante »zadnje roke«. Tule so variante zaradi večje preglednosti predstavljene v celoti tako, da so deli besedila, ki so v mlajši varianti spremenjeni, natisnjeni v rdečem. Črke z ukinjenimi akcenti so označene modro, izpuščeni deli besedila pa so označeni z modro v predhodni varianti. Pesnikove prečrtave so označene na dva načina: kratke v oglatem oklepaju, daljše pa dodatno še s prečrtavo, vrivki nad vrstico so med lomljenimi oklepaji. Prepis je na posameznih mestih vprašljiv: ni vedno jasno, ali gre za ločilo/akcent ali nehoteno sled piščevega peresa na papirju. Kadar se nahaja v vrstici, ga prepis reproducira, tista zunaj besedila pa zanemari. Nekaterih potez rokopisa v kritičnem prepisu ni bilo mogoče reproducirati, npr. kljuke med 14. in 15. verzom Dohtarja, ki ne spada k nobeni črki, čeprav bi bila lahko del *d*-ja.

Slovo od mladosti. Elegija Slovo od mladosti »pomeni v razvoju Prešernovega pesništva vidno zarezo. Prinaša novo tematiko, nov ton in novo obliko. Gre za prvo Prešernovo celovito izpoved« (Paternu 1994: 62). Po objavi 1830 je prinesla Prešernu prvo pesniško slavo (Slodnjak 1952: 233). Prešernoslovci so se ob njej spomnili na Schillerjevo pesem *Die Ideale*, biografske razloge zanjo pa videli v ljubezenskih zapletih z Marijo Kaetano Khlun iz Gradca in v neuspehu pri prijavi na celovško davkarijo, kjer ga je premagal konkurent Anton pl. Scheuchenstuel. O pesmi (pobudah za nastanek, jeziku, verzu, metaforiki in rokopisih) se je pisalo mnogo, vendar ne bo predmet tega članka.¹¹

Pesem je ohranjena v sedmih variantah, treh tiskanih in štirih rokopisnih. Natisnjena je bila v prvem zvezku *Krajnske čbelice* (30. aprila 1830),¹² v njenem ponatisu (1834)¹³ in v *Poezijah* (1847: 106–07). Iz časa priprav na natis v KČb 1830 sta v razvidu dva rokopisa,¹⁴ za objavo v *Poezijah* pa obstajata dva cenzurna rokopisa.¹⁵ Med rokopisi je več kot petnajstletna razlika. Clevelandski rokopis moramo glede na popravke umestiti za prvi poznani rokopis in pred prvi natis v KČb.

Najstarejši rokopis pesmi Slovo od mladosti je iz Kastelčeve zbirke iz rok Frana Levstika in Emila Gutmana. »Kaligrafično razločno pisan prepis priča, da je bil pripravljen za natiske; rokopis je brez dvojbe Prešernov.« (Žigon 1903: 123) Nekaj mlajši clevelandski rokopis se od tega vsebinsko razlikuje v verzih 1, 3, 5, 13–16, 19–28, 32–38, torej v 24 od skupaj 40 verzov. Razlike z naslednjo varianto, natisom v KČb, so precej manjše: v KČb 1830 je drugače natisnjenih le pet verzov: 5, 19, 21, 23 in 32. Nekaj več sprememb (7) je spet v KČb 1834 in v cenzurno-tiskarskem

¹¹ Za bibliografijo objav o pesmi gl. Bulovec 1975: 635–36.

¹² Str. 22–24. Google Knjige. Pesem je brez razlik s prvo objavo ponatisnil Anton Murko v *Theoretisch-praktische Slowenische Sprachlehre für Deutsche [...]*. Gradec, 1832.

¹³ Str. 22–24.

¹⁴ NUK Ms 470, št. 1 in clevelandski rokopis.

¹⁵ Cenzurno-tiskarski rokopis (NUK Ms 788, 115–116) in cenzurno-revizijski rokopis (KNM Ms 11, faksimile 1966, 112–113).

rokopisu (12 spremenjenih verzov). Clevelandski rokopis je torej varianta z največ spremembami. Gre za parafrazo (1. *življenja > dni mojih*), odpravo okornosti (14. *Dan, vaši grob, je zgodje se zazoril > Bežale ste, ko se je dan zazoril*, 32. *Pobegniši v-vanje > Pobegne vanje 'z rev*), ekspresivnejši izraz (26. *delalo > vsekalo*, 34. *nič ne mara > podrla to*); druge spremembe bi težko prepričljivo kategorizirali. Najbolj je premetal verze v zadnji kitici, z izjemo prvega in zadnjih dveh verzov, in te spremembe ohranil tudi v nadaljnjih verzijah.

Z rokopisom ni bil čisto zadovoljen in ga je na štirih mestih popravil: 3. *Mi dofti lepga zvetja ni pognalo > Mi nikdar dofti zvetja ni pognalo*, na koncu 22. verza je vejico spremenil v piko, v 27. verzu je zamenjal besedni red: *take misli > misli take*, v 28. verzu je pobrisal potoma postavljeni akcent na besedi *kmaló*.

V tem času Prešeren še ni obsesivno naglaševal besed, dodal je le štiri naglase, dva pa odpravil. Dodatne štiri naglase je odpravil v naslednji varianti. Donaglaševati je začel v drugi izdaji KČb 1834, še posebej pa v cenzurno-tiskarskem rokopisu. Tudi apostrofe pri predlogih je začel izpuščati šele pozneje.

Kar nekaj napak kaže na nezbranost pisca. Očitne napake so zapis *kmolo* nam. *kmalo* v 2. verzu, izpuščeno ločilo na koncu 14. in 15. verza, izpuščeno podpičje na koncu 26. verza, ki ga vse druge variante imajo, zmotna pika na koncu 27. verza, izpuščena vejica na koncu 29. verza, izpuščena vejica za *ne misli* v 33. verzu in na koncu 37. verza, izpuščeno ločilo na koncu 38. verza in manjkajoča vejica za *zato* v 39. verzu. Pravopisno izjemni so tudi zapisi *najdti* (13.), *bežzale* (14.) in *zvuče* (38.) nam. *najti*, *bežale* in *zuče*.

Clevelandski rokopis se v posameznostih navezuje na predhodno varianto: 2. *menule* nam. *minule*, 7. in 27. *vunder* nam. *vender*, vejice v 11. verzu, 20. *koger* nam. *kogar*, 23. *obrajtati* nam. *čislati*.

V nekaterih rešitvah je novi rokopis izviren. Dve besedi (*Mladost* v naslovu, *Spoznanje* v 9. verzu) piše za razliko s predhodno varianto in s poznejšimi variantami z veliko začetnico. Za razliko od predhodne variante *po redkim* in naslednjih variant, ki imajo *le redko*, stoji v clevelandskem *mi redko*. 32. verz (*Pobegne vanje 'z rev in mir uživa*) je sicer podoben tistemu v naslednji varianti (*Iz rev pobegne vanje, mir uživa*), vendar s svojim besednimi redom.

V večini verzov, zlasti v zadnji kitici, pa se navezuje na naslednjo varianto: 16. *nesnublene* proti *samotne* v predhodni in *nesnubljene* v naslednji varianti in *brez dot* v vseh nadaljnjih, 17. *čoln* proti predhodnemu *čovn*, 24. *golfjami* nam. predhodnemu *golfio*, 25. *gerji* nam. *veči*, 26. *vsekalo* nam. *delalo*, 34. *podrla* nam. *ne mara*.

Dohtar. Zdaj poznamo šest variant pesmi: štiri rokopisne in dve iz natisov. Sledile so si v zaporedju: rokopis za KČb iz Kastelčeve zapuščine,¹⁶ natis v KČb 4 (1833),¹⁷ clevelandski rokopis, cenzurno-tiskarski rokopis za *Poezije* (1846),¹⁸ cenzurno-revizijski rokopis za *Poezije* (1846),¹⁹ natis v *Poezijah* (1847).²⁰

Vsebinsko se novi rokopis od predhodne variante v KČb razlikuje v 8., 13. in 27. verzu ter v podpisu, ki ga ima samo še prvi ohranjeni rokopis, od naslednje variante pa v 13., 14., 15., 27. in 28. verzu. Spremembe so drobne, vendar na istih mestih, kjer je pesnik spreminjal formulacije že prej in jih je spreminjal tudi pozneje. Pred cenzurna rokopisa ga je treba umestiti, ker ta dva vsebujeta spremembe, uvedene v novem rokopisu, in jih tudi že nadomeščata z drugimi.

- V 8. verzu je nihal med *po nji dedino bogato* in *za njo dedino bogato*. V novem rokopisu se je vrnil k prvotnemu zapisu *po nji* in pri tem ostal.
- Največ je popravil po 13. verzu. Začel je z *lepa hčerka, lepa hčerka* in geminacijo že v prvem zapisu popravil v *oj devica, oj devica*. V novem rokopisu stoji na tem mestu *ljubo dekle, o lepota*, ki ga je v prvem cenzurnem rokopisu prečrtal in nadomestil z *ne zameri, ne zameri*, kar je ostalo potem tudi v drugem cenzurnem izvodu in v *Poezijah*.
- 14. verz *mlada roža, srce drago* je v novem rokopisu sicer enak predhodni verziji v KČb, je imel pa Prešeren z njim težave prej, ko je *lepo hčerko* prečrtal in nadomestil z *mlado rožo*, in pozneje, ko je prečrtal skoraj cel verz in ga nadomestil s *cvet lepote, dekle drago*.
- S 17. verzom je postal zares nezadovoljen šele v cenzurnih rokopisih (v *šestnajstimu res letu* > v *šestnajstim, mislim, letu*), težave pa so se nakazovale že prej z negotovostjo okrog vejice in končnice (*letu/letu/leti*).
- Večje spremembe sta doživljala zadnja dva verza, 27. in 28. Že prvi zapis 27. verza ima dva popravka (*lepa hčerka* > *oj devica* > *o devica*). V natisu v KČb se je odločil za *ti, devica*, v novem rokopisu pa stoji *ti lepota*. Premišljal si je tudi pozneje: v cenzurnem rokopisu je *ti lepota* prečrtal in nadomestil s *cvet lepote* in pri tem obstal.
- 28. verz je imel sprva *lepa hčerka*, kar je prečrtal in nadomestil z *mlada roža* in ostal pri tej rešitvi do cenzurnega rokopisa, kjer si je izvolil raje *žlahtna roža*, sintagmo *srce drago*, ki do sem ni bila problematična, pa je zamenjal z *dekle drago*.

Novi rokopis je Prešeren opremil s 25 akcenti, ki jih prej ni bilo (intenzivneje v drugem delu pesmi kot v prvem), devet jih je ukinil, enega prestavil (očitno napačni *živí v živí* v 16. verzu). V naslednji varianti, v cenzurno-tiskarskem rokopisu, je bila

¹⁶ KNM Ms 5, 19–21. Na tem najzgodnejšem rokopisu je ob robu Kopitarjev ironični komentar »nec digna est hac & talis hčerka vero doctore, sed recte per nasum ducit fuaetilem!« ('niti pa ta & takšna hčerka ni vredna dohtarja, toda prav za nos vleče ničvredneža'; hvala Martinu Benediku za prevod). Kopitar je Prešerna ironično imenoval »der vielgewandte Doctor-Dichter« ('spretni/zviti doktor-pesnik' – Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit. *Illyrisches Blatt* 6. jul. 1833 (št. 27), 1) in se na robu nekega drugega rokopisa pesmi za KČb, Glose, v latinščini norčeval iz Prešernove nečimrnosti, ker se pod pesmi podpisuje z doktorskim nazivom, češ da Ovid tega že ni počel; Prešeren mu je na istem mestu, tudi v latinščini, odgovoril, da se Ovid ni mogel podpisovati kot doktor, ker je bil le magister (Grafenauer 1910: 217).

¹⁷ Str. 12–13, brez podpisa pri pesmi in v kazalu.

¹⁸ NUK Ms 788, 49–50.

¹⁹ KNM Ms 11, 47–48, faksimile 1966.

²⁰ Str. 43–44.

pesnikova potreba po akcentuaciji še večja, dodatno je pripisal 40 akcentov. Kar je pozabil, je dodal akcentov v revizijskem rokopisu (5) in v samih *Poezijah* (11); nekatere akcente je tudi ukinil. Zbrano delo slovenskih pesnikov in pisateljev (Kos 1965, 1966) se je odpovedalo Prešernovemu opremljanju besedil z akcenti. Besedila so tako res bolj berljiva, vendar je redakcijska odločitev sporna, ko pomislimo, kako pomembno se je zdelo Prešernu akcentuiranje.²¹ V pismu Stanku Vrazu 5. februarja 1847 je napake pri akcentih v tisku *Poezij* takole komentiral: »Fehler in der Akzentuazion kommen haufig vor. In dem Epigramme Daničarjam sind nicht weniger als 2 aufzufinden, als Dubróvničánov statt Dubróvničánöv, jáničárji statt janičárji. Selbst Dein Name ist pagina eádem unrichtig gedruckt worden.« Pirjevčevo ostro oko je v ohranjenih izvodih natisnjenih *Poezij* našlo mesta, kjer je Prešeren ali kdo po njegovem naročilu z ostrim nožem odstrgal napačno postavljene akcente. (Pirjevec 1936: 388)

V clevelandski varianti Dohtarja je videti tudi njegovo oklevanje pri apostrofih (štiri je odpravil, enega dodal in enega ohranil) in ločilih: dodal je dve vejici in tri ukinil, en klicaj je nadomestil s piko in dva z vejico, ukinil je eno piko in en pomišljaj na koncu verza je nadomestil s podpičjem.

V 24. verzumu se mu je zgodila napaka, ko je *zatabo* napisal skupaj; vse druge variante imajo zapis ločen, v 19. verzumu pa je vpeljal *prezgodej* namesto predhodnega *prezgodaj*. V 26. verzumu je popravil lapsus v končnici. Kitičnega preloma v novi varianti še ni, prehod na novo stran se je zgodil med 24. in 25. verzom.

Prvi cenzurni rokopis vsebuje v primerjavi s clevelandskim več lapsusov calami, ki jih je sproti popravil, kar napeljuje k misli, da je bil nekoliko skrbnejši clevelandski rokopis izgotovljen za darilo.²²

6 Verzološka analiza Slovesa od mladosti

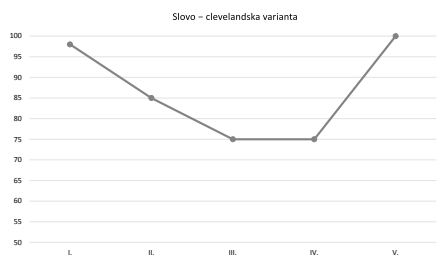
Ritmično se variante Slovesa od mladosti med seboj bistveno ne razlikujejo (čeprav se clevelandska varianta v 96 besedah loči od Kastelčeve, ki ima 239 besed, in v 43 besedah od objave v *Poezijah*), torej Prešeren besedila ni spreminjal zaradi boljšega ritma. Se pa Prešernove oktave (še v Prvi ljubezni in Krstu) razlikujejo od njegovih terc in kvartet: pozornost bo torej namenjena vsem oktavam. V silabotoniki so ritmotvorni sledeči pojavi: poleg naglašanja iktov in nenaglašanja šibkih položajev zlasti naglašanje šibkih položajev in opuščanje naglasa na iktih, pri čemer različna naglašenost iktov ustvarja t. i. ritmični profil; ter razporeditev besednih mej, pri čemer je za jambski enajsterec značilno trohejsko fraziranje. Naglašanje je pesnikovo zavedno dejanje, ritmični profil že manj, postavljanje besednih mej pa skoraj ne.

²¹ Mimogrede popravimo še napaki v *Zbranem delu*: Janko Kos (1965: 248) je v 17. verzumu cenzurnega tiskarskega rokopisa narobe bral prečrtano besedo (v *šestnajstimu že letu* nam. v *šestnajstimu res letu*), na koncu 21. verza pa je videl prečrtano podpičje.

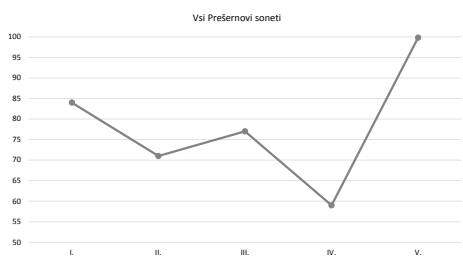
²² O nastanku, objavah, rokopisu Dohtarja in na katero deklico naj bi se pesem nanašala, so pisali Avgust in Joka Žigon ter Avgust Pirjevec (Bulovec 1975: 615).

Tonizacije in atonizacije. Za vse slovenske verzne vzorce (jambski enajsterec, trohejski osmerek idr.) je značilno, da se metrične sheme ne uresničujejo stoprocentno, ampak se na šibki položaj včasih postavi naglašeni zlog (tonizacija), na iktih pa se naglasi izpuščajo (atonizacija). Primer atonizacije je »Shivlenja lepši poloviza kmalo«, primer tonizacije pa »Dni mojih lepši poloviza kmalo« (ikte podčrtujemo, tonizacije so krepke, atonizacije v kurzivi). Ritem vseh variant Slovesa ima z vsemi slovenskimi jambi sledeče skupne lastnosti: atonizacije so veliko pogostejše od tonizacij, šibki položaji se tonizirajo praviloma z enozložno besedo, najpogosteje se tonizira prvi šibki položaj, središnji šibki položaji pa veliko redkeje. – Naslednje Slovesove lastnosti pa so zanj in za druge Prešernove oktave specifične.

Atonizacije iktov oz. naglasni profil. Ker so posamezni ikti v določeni pesmi ponavadi različno pogosto naglašeni (od 50 do 100 %), ustvarijo določen ritmični profil. Profili različnih pesmi v jambsem enajstercu pa so si lahko podobni ali pa različni. Čeprav je med variantami Slovesa za do sto besed razlik, imajo vse podoben naglasni profil – naglašenost iktov pada (rimske številke označujejo ikte, številke so odstotki):

Slika 7: Naglasni profil Slovesa od mladosti.

Slika 8: Naglasni profil Prešernovih sonetov.

Ta profil je poseben in za jambski enajsterec zelo redek. Drugačen je od Prešernovih sonetov in epskih ter lirskih tercijn (Pretnar 1998: 53–54) ter od enajstercu drugih pesnikov: zanje velja Škrabčevo pravilo, da so neparni ikti pogostejše naglašeni od parnih, kar oblikuje drugačno, kosinusno krivuljo:

Enak profil kot Slovo imata tudi Prva ljubezen in oktave Krsta pri Savici. Torej imajo vse Prešernove oktave enak profil, za katerega Škrabčevo pravilo ne velja.

O naglasnem profilu in avtorstvu. Če vznikne vprašanje, ali je kateri od rokopisov falsifikat, je na avtorstvo mogoče sklepati tudi iz ritmičnega profila. Za clevelandsko varianto sicer ne, ker je skoraj enaka kot v KČb, za opazno drugačni Kastelčev rokopis pa bi lahko. Padajoči profil je namreč specifičen le za Prešernove oktave in Sonetni venec: potencialni falsifikator Kastelčevega rokopisa, ki je za 40 % drugačen od objave v KČb, bi težko zadel padajoči profil, ki ga morda nima noben drug slovenski pesnik.

Naglašenost šibkih položajev (tonizacija). Tonizacije so bolj slišne od atonizacij, zato so nekajkrat redkejše (v Slovesu 3 % proti 14 %), bolj markirane, so potencialni semantični dejavnik in pomenijo veliko večje odstopanje od metrične sheme. Primerjava deleža tonizacij v Slovesu z drugimi Prešernovimi pesmimi pokaže, da jih je v njegovih najstarejših pesmih *Slovo*, *Prva ljubezen* in *Ljubezenski soneti* (1830–1831) najmanj (celo pod 3 %), v poznejših pesmih pa povprečni delež tonizacij narašča do ok. 6 %. To pomeni, da se nemetričnost Prešernovih enajstercev z leti povečuje.

Semantika tonizacij. Včasih ima tonizirajoča beseda lahko semantično vlogo, ikonično sicer redko, lahko pa je ta beseda izpostavljena, poudarjena, pritegne pozornost. Prešeren je prvotni začetek pesmi »Shivljenja lepshi poloviza« spremenil v »**Dni** mojih lepshi poloviza«, s čemer morda implicira, da ne pričakuje prav nobenega lepega dne več; interpretacijski domišljiji je prepuščen tudi osební zaimék *tvoj* v verzú »Okufil sgodej fim **tvoj** fad, Sposnanje!«, s katerim Prešeren očitajoče nagovarja personificirano Mladost, ki ga je s spoznanji pogubila.

Besedne meje – trohejsko fraziranje. V vseh slovenskih jambških verzniéh vzorciéh so meje med besedami za šibkimi položaji pogostejše kot za ikti, kar pomeni, da stojijo sredi stopic in ne na mejah stopic. Zato ima jambški enajsterec v resnici t. i. trohejsko fraziranje in ne jambskega.

Za zlogom	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
	U	–	U	–	U	–	U	–	U	–	U
Clevelandska varianta	35	25	80	37	80	42	75	55	52	0	100

Tabela 3: Meje med besedami v clevelandski varianti Slovesa: navpičnice kažejo, kje so besedne meje pogostejše.

Fraziranje je v *Slovesu* in v *Prvi ljubezni* ter *Ljubezenskih sonetih* je izrazitejšé (visok delež besednih mej za šibkimi položaji, ki je mdr. posledica nadpovprečno velikega števila trohejskih besed tipa *mojih, lepši, kmalo*) kot v poznejših pesmih, kar pomeni, da so zgodnje Prešernove pesmi bolj metrične.

7 Sklep

Novi varianti pesmi *Slovo* od mladosti in *Dohtar* ne prinašata informacij, ki bi spreminjale dosedanje razlage besedil, sta pa za prešernoslovje pomembni kot potrdilo Prešernovega ustvarjalnega postopka (pesmi je vse svoje življenje pilil) in obtoka oz. recepcije pesmi (prepisoval in prirejal jih je bodisi za darilo prijateljem in znancem bodisi za predlogo natisom in ponatisom). Vsako naslednjo varianto je intenzivneje opremiljal z akcenti. *Dohtar* je bil zapisan z večjo skrbjo kot *Slovo* od mladosti, posamezne črke obeh rokopisov pa so ornamentirane, kar nakazuje možnost, da sta bila rokopisa izgotovljena tudi z mislijo, da bosta lahko za darilo.

Variante Slovesa imajo enak naglasni profil kot druge Prešernove oktave, ki je drugačen od profila Prešernovih (in neprešernovih) sonetov. Slovo, Prva ljubezen in ljubezenski soneti so z ozirom na tonizacijo šibkih položajev in z ozirom na delež besednih mej za šibkimi položaji bolj metrične od poznejših pesmi. Pri zelo spremenjenih rokopisih, kot je Kastelčev, je specifičen ritmični profil lahko potrdilo avtentičnosti rokopisa.

VIRI IN LITERATURA

Clevelandska rokopisa Slovesa od mladosti in Dohtarja sta prosto dostopna v dLib in na Wikimedia Commons, na Wikiviru pa je njun diplomatski prepis, skupaj z drugimi ohranjenimi variantami.²³ Za druge reference glej Vire in literaturo k članku Zgodbe Prešernovih rokopisov v tej številki *Slavistične revije*.

SUMMARY

Prešernology recently documented two new manuscript versions of Prešeren's poems *Dohtar* and *Slovo od mladosti*. Both manuscripts have been donated to the Slovenian Museum and Archives in Cleveland by their owner, Slovene American Evgen Favetti. He received them from his father who had obtained the manuscripts in 1937 from Janez Dolžan, a bookseller and antique dealer from Ljubljana. The manuscripts are well preserved. A comparison with other Prešeren's manuscripts of the same age reveals that they were written by Prešeren himself. The near-infrared spectroscopy of the paper excludes the possibility of forgery. The Cleveland version of *Slovo od mladosti* is written in the Bohorič alphabet. It probably dates to 1829, after the first known version of the same poem and before its printed version in the first volume of the almanac *Krajnska čbelica* in 1830. The Cleveland *Dohtar* manuscript is written in the Gaj Latin alphabet and dates back to 1845 or 1846 when Prešeren edited his poems for the collection *Poezije* (1847). Compared to the previous version, the Cleveland *Slovo od mladosti* shows the greatest number of changes among seven known versions of this poem (including manuscripts and prints). The Cleveland *Dohtar* manuscript was written at the time when Prešeren started with intense accentuation of his texts. All the versions of both poems are presented in parallel images and in parallel diplomatic transcriptions, accompanied by a commentary on corrections and a list of differences among the versions. The paper concludes with the analysis of Prešeren's accentuation and prosody.

The new versions of poems do not introduce information that would change their existing interpretations, however, they are important for Prešernology as they confirm Prešeren's creative process and circulation of his poems. Prešeren polished his verses over decades and produced several versions of transcriptions, which he presented either as gifts to friends and acquaintances or as a master copy for print and reprint.

²³ Dohtar (različice). Wikivir.

Every new version was copiously accentuated. The *Dohtar* manuscript includes fewer mistakes than the *Slovo od mladosti* one. Singular letters in both manuscripts have been ornamented, which opens a possibility they were transcribed to be given as a gift.

All versions of *Slovo od mladosti* have the same stress profile as the rest of Prešern's poems in ottava rima, which is different from the profile of his sonnets. Regarding the accentuation of weak metrical positions and the frequency of word boundaries after weak positions, *Slovo od mladosti*, *Prva ljubezen*, and *Ljubezenski soneti* show a higher degree of metricality than his later poems. The specific stress profile can also confirm the authenticity of one of the manuscripts, namely Kastelic's.